

Immelns Historia

Kommunikationer

Första gången Immeln omnämns som knutpunkt för kommunikationer var 1685 när man skulle täcka Hjärsås kyrkas långhustak med spån. Ekspån upphandlades och fraktades över Immelnsjön ner till vad som idag är byn Immeln.

Under 1800-talet ökade transportererna över sjön. Timmerlasterna med pråmar ner till Immelnviken var många. Immelnsjön hade blivit en viktig farled och Immelnviken en viktig omlastningshamn. Detta var en av orsakerna till att Immeln tidigt diskuterades som en viktig tågstation både för godstrafiken likväl som för persontrafiken.

1876 diskuterades järnvägstrafik till Immeln för första gången. På en sockenstämma i Hjärsås socken tog man beslutet att köpa 150 aktier för 15 000 kr i Östra Skåne Jernvägars Interimsstyrelse. Summan upplånades. Sträckningen diskuterades också. Man förordade Gyvik-Värestorp och Hjärsås-Kviinge. Den 29 oktober 1883 beslöts om aktieteckning beträffande järnväg Kristianstad-Nosaby-Österslöv- Oppmanna socknar till Immeln och Sibbhult.

December 1885 stod sträckningen till Immeln klar.

Posten

På järnvägsstationen sorterades postförsändelserna och dagstidningarna upp. De lades sedan i postfack till de flesta Immelnbor som bodde i byn. Boende längre bort fick sin post via lantbrevbärare, i Vrångafälla av Posta Per och i Dönaberga av Posta Emil.

Posta Emil cyklade sin runda men Posta Per var gåendes. Senare skaffade lantbrevbärarna bil för sina turer. August Allkvist hade Värestorp och Myren på sin runda, som slutade 1967. / A.P.

Landsvägstrafik

Vägen Värestorp-Immeln byggdes 1932 samtidigt som järnvägsviadukten. Den tidigare vägsträckningen gick över Gyviksgården - Gyviks småskola ner till Gedenryd.

Vägen från Immeln (från Jörgen Perssons fastighet) mot Dönaberga färdigställdes 1952. /A.P.

Järnvägstrafik

Järnvägen Kristianstad – Immeln invigdes 1885 för gods- och persontrafik. Nere vid nuvarande piren fanns en vändskiva, där loket vände för retur till Kristianstad. Detta

pågick några år tills järnvägen byggdes ut till Älmhult. Ett antal stickspår gick till Månssons Spink och Sliperi vid kurvan vid Kanotcenter samt till Träskofabriken.

Norrut längs med järnvägen vid Målare Gustavsson fanns en lastkaj och dit gick också ett stickspår. Här lastades sten från stenbrotten Gyvik, Gedenryd och Myren. Transporten till lastkajen skedde med stenvagnar dragna av hästar (4-spänn och 6-spänn) Järnvägstrafiken upphörde att gå 1969. /A.P.

Stinsar under årens lopp

Ehnbom KG	1903-1906
Lindgren ED	1907-1927
Svensson KA	1927-1945
Olsson AE	1945-1956
Wigerup AV	1956-1961
Isaksson KÅ	1961-1967

Båttrafik

I augusti 1885 gick ångbåtstrafik på Immelnsjön. Först genom ångbåten Saga som senare byttes ut till ångslupen Framåt, som pråmdragare och turistdragare uppåt norrsidan av sjön. Framåt kunde ta 30 passagerare. /I.S.

Svea började trafikera 1934./A.P.

Olika företag i Immeln

Under de första decennierna efter att järnvägen etablerades, formligen exploderade antalet företag i Immeln. Allt efterhand som invånareantalet växte och antalet personer som besökte den lilla knutpunkten tilltog, så ökade efterfrågan av olika inslag av servicetjänster men också att de företag som fanns blomstrade.

Under 1920–30-talen var antalet företag och affärsrörelser som störst, sedan avtog det allt efterhand.

Jord- och skogsbruk var den ursprungliga verksamheten innan stenbrytningen kom under 1890-talet.

Det var tre gårdar som fanns på 1800-talet. Gyviksgården, Vrångafälla o Skarvik.

Gyviksgården bedrevs från början som jordbruk. Körde sedermera sten från bergen till lastkajen under stenbrytningen. P. A Augustsson född 1859-1932,

kom till Brännskulla o stenbrytningen i slutet på 1800-talet. Köpte Gyviksgården i början på 1900-talet och ägde den tills Nils Persson, (född 1890-1976) o hans hustru Karin (född 1897-1963) köpte den på 1920-talet.

Rävfarmarna 2 st i Gyvik, 1 st i Vrångafälla

En i Gyvik med olika andelsägare, Gunnar Månsson, Nils Persson, Gustav Lindskog samt Viktor Nilsson som skötte farmen. Den upphörde vid 1940-talet.

En farm som ägdes av Viktor Nilsson och sköttes av honom.

En farm i Vrångafälla som ägdes av olika andelsägare och sköttes av Hjalmar Mattsson, som senare övertog farmen.

Lindskogs cykelverkstad.

Gustav Lindskog (1888-1973) reparerade och sålde cyklar samt motorcyklar, bensin och olja.

Senare ett plåtslageri.

Taxi

I Immeln fanns även en taxirörelse, som ägdes av Axel Flink, som bodde på Gyviksgården.

Lastbilsåkeri som ägdes av Harry Holmer och bodde i Gyvik.

Spinkfabriken

Gunnar Månsson (född 1901-1953) köpte ett skjul som var rester av ett sågverk (låg ungefär bakom godsmagasinet) och byggde spinkfabriken vid sjökanten, ägde den och rörelsen var livlig under kriget.

Där tillverkades spink av skulkarna när man sågade. Tillverkades trädgårdsmöbler, lådor, frukthäckar och gengasved.

Övertogs sedan av Gösta Truedsson och blev sågverk för emballage och lådor.

Upphörde? och revs.

Skrädderi

Otto Larsson hade skrädderi och sålde kläder i sin butik och körde även omkring och sålde.

Albert o Alva Pettersson hade skrädderi och Alva var finsömmerska och sydde endast på beställning. till societeten i Kristianstad, de hade flera anställda.

Alberts Far började med skrädderi i Gyvik.

Is-sågning

Det bildades event. en förening som tog hand om is-sågningen på sjön. Isen sågades i stora kuber ca 1x1 meter, som drogs upp med hakar på räls till

järnvägsvagnar och forslades till fryshusen i Kristianstad. Det fanns en bod vid sjökanten där de förvarade sina verktyg.

De som isade var Nils Christensson, Nils Jönsson, Gustavsson m.fl.

Fanns även en vändplatta så man kunde vända järnvägsvagnarna.

Målare

Målare och tapetserare var Gustavsson och Olle Vallerius "Olle Mas".

Skomakare

var August Allkvist Immeln

och hans son Emfrid Allkvist, Vrångafälla var också skomakare samt gjorde tofflor efter beställning.

Posten

var på järnvägsstationen och sorterades av Klara o hennes man Karl Svensson var stins.

Brevbärare

som körde posten var August Allkvist (cigarröken kändes på håll) när posten kom, han körde sträckan Immeln-Brännskulla-Hjortaryd.

Emil Svensson, Ingarp körde sträckan Immeln-Breanäs.

Spettkaksbageri

Hanna Christensson och Manilla Jönsson bakade 2-300 "Spedekager" om året.

började 1927. De skickades iväg med buss o järnväg. De har skickats t.o.m. till Amerika.

Sömmerskor

var Hanna Nilsson "Jullas" och Hilma Johansson, de kom även hem till stugorna o sydde.

Potatishandel och torvströ

Hjalmar Mattsson i Vrångafälla (född 1887-1974) köpte upp potatis på gårdarna som packades i 2½ kg påsar och såldes och transporterades till Stockholm på järnväg, senare även med lastbil.

Torvströ hämtades i Hökön, Kärreboda och Killeberg , kom även med järnvägsvagnar och kördes ut med lastbil, eller

med järnvägstransport till bönderna i bygden.

Det tillverkades också gengasved i Vrångafälla som såldes.

Smedja

fanns i Vrångafälla i början av 1900-talet på Ljungdahls torp, senare flyttade sonen Ragnar Ljungdahl smedjan till Hjärsås.

Sjuksköterska

fanns också i Immeln vars namn var Martha Gregorius "syster "Martha"
(1882-1983).

Hon gick och cyklade runt i bygden

Frisörer

Hemmafrisörer var Albin Palm (när han klippte fick han ibland gå ifrån o slipa saxen för det fanns så mycket stenmjöl i håret).

Henning Håkansson var också frisör.

.

Ved såldes av Herman Lindahl och Skarviksgården.

/ EoLM

Personligheter från Immeln

I Immeln har under årens lopp, precis som i så många andra orter, levtt personer med stark profil och stor personlighet. Det vi uppfattar som profil idag är kanske inte detsamma som förr i tiden. Tillåtelsen att vara mer som själv ville var troligtvis större då än idag.

Här redovisar vi personligheter vars berättelser fortfarande på ett eller annat sätt lever kvar i vår bys minne och flera av dem har påverkat byn i positiv bemärkelse. Många berättelser finns dokumenterade men långt ifrån alla, och vi har här försökt återberätta en del av dem enligt muntlig tradition.

De flesta var inte födda i byn utan kom av en eller annan anledning att bosätta sig och leva i Immeln. En bidragande orsak till att man i Immeln kunde finna så många profiler var säkert ortens betydelse som en på den tiden ganska stor knutpunkt. Människor från ett geografiskt stort omland passerade någon gång Immeln när de var på resande fot, och vi vill tro att byns vackra läge och relativt starka tillväxt med livlig rörelse, gjorde att människor gärna slog sig ner här för en tid.

Några av personligheterna var emellertid barnfödda i byn och levde mer eller mindre hela sitt liv här. Kring dem finns oftast som källa en muntlig tradition att luta sig mot.

Vi försöker med stor respekt genom hjälp av befintlig dokumentation men också genom att teckna ned det som människor i byn berättar (den muntliga traditionen) om dessa människor.

Axel de la Nietze

En av de allra största personligheterna, om inte den störste, var definitivt Axel de la Nietze (uttalas delanittz). Inte bara för att det skrivits så mycket om honom, eller det fantastiskt brokiga liv han levde och hans olika öden. Utan lika mycket för hans förmåga att berätta om Immeln och vår Göinge kultur.

Axel föddes 1878 i Jämshögs socken i Blekinge som oäkta barn till Sven Bengtsson och Elna Nilsdotter. Redan två år efter sonens födelse, emigrerade Axels far som så många andra vid denna tid till USA. Fadern dog i lunginflammation efter ett halvår i det nya landet. Då hade modern Elna fött deras andra barn Cecilia.

För att kunna försörja familjen blev modern tvungen att tidigt låta Axel (8 år gammal) arbeta som vallpojke. Hemma vankades det mer stryk än mat, berättade han senare. Av en tyskfödd ingenjör och stenhuggarbas i Jämshög fick han låna böcker. Hos honom fick han också lära sig läsa och tala tyska. En sak som tydligt präglade Axel mycket var hans kunskapsörst. Läste ständigt, allt han kom över.

Vid 13-14 års ålder arbetade han i Tyskland och några år senare tog han värvning vid Wendels artilleriregemente i Kristianstad. Efter tiden som militär arbetade han en tid i Sydamerika och när han återkom till Sverige blev det Stockholm.

Att Axel med denna början på livet fick lust till äventyr är kanske inte svårt att förstå. Rotlös och med smak på upplevelser. Någon gång vid denna tid byter han efternamn från Svensson till de la Nietze. Ett namn som han lär hämtat vid sina resor från en ort i Belgien, men det finns också uppgifter om att de la Nietze är ett släktnamn på hans moders sida.

Axel arbetar på Alviks stearinfabrik som tunnbindare. Här förlovar han sig med Signe Hallgren och de får 2 barn tillsammans, Axel Eugene och Gösta Leonard. Den sistnämnde blir så småningom en av våra allra största schackmästare genom tiderna (Gösta Stoltz).

Axel är politiskt aktiv och bildar fackförening i Oskarström där han arbetar. 1905 får han avsked och blir svartlistad.

1906 reser han till Geneve i Schweiz och arbetar på en textilfabrik. Där träffar han Benito Mussolini. Kommer tillbaka till Sverige och Oskarström och kandiderar till LO:s kongress. Där kom han kontakt med Kata Dahlström, författare och en av den svenska arbetarrörelsens största agitatorer, och 1906 (28 år gammal) är han med vid de ryska socialdemokraternas kongress i Stockholm och träffar både Lenin och Stalin.

1907 lämnar Axel Sverige och åker runt i Europa. Han hamnar så småningom i Hamburg och blir där 1911-1915 fader till 4 barn. Efter olika ströjobb i Tyskland (han arbetar bl.a. på ett riddargods en tid men får spö för sin uppstudsighet), Spanien och Italien, blir han misstänkt för spioneri och interneras och sitter på anstalt 1916-18.

Axel återvänder till Sverige och besöker för första gången Immeln där hans syster Cecilia bor. Han börjar arbeta på en chokladfabrik i Göteborg, där han förlovar sig med Nanny Bohman som han får ett barn med, Percy Eugene.

1923 lämnar han återigen Sverige och emigrerar till USA. Efter att ha återvänt till Sverige och Mölndal en kort tid reser han tillbaka till USA. Han stannar där i nio år. Han försörjer sig som fäktlärare i Kalifornien, rallare, lastbilschaufför, detektiv, orderbokhållare och

sötsaksarbetare. Men han var också filmstatist och språklärare i spanska och franska åt filmfolk. Även journalist yrket prövade han på.

Hans språkfärdighet var stor och förutom engelska och tyska, talade han spanska, franska, jiddisch samt de slaviska folkens språk.

1934 återvänder han till Sverige, förmodligen på grund av dålig ekonomi och en begynnande sjukdom. Han bosätter sig först i Blekinge och lever nödortfött på att skriva krönikor i *Småbrukarnas tidning* och som rad- och centimeterskrivare i *Kristianstadsbladet*.

1936 flyttar han till Immeln och bosätter sig hos Karl Persson på Solhem. Här skriver han färdigt sin enda bok som 1939 ges ut på eget förlag *Svart granit – Berättelser från stenbärrarland*. Boken såldes snabbt slut under Axels cykelturer i trakterna kring sjön Immeln.

Under dessa cykelturer träffar han Sven-Edvin Salje, som han kommer att hålla kontakt med under många år. På Jämshögs Hembygdsmuseum finns mycket material om Axel de la Nietze (brev, dikter, kåserier, foton, skrifter m.m.) som bl.a. är skänkta av S-E Salje.

Axel blev hembygdsforskare och skrev hundratals kulturhistoriska artiklar, berättelser och dikter. Oftast med utgångspunkt från det han kallar Stenbärrarland, gränslandet mellan Skåne, Blekinge och Småland. Han var också bl.a. god vän med Harry Martinsson.

Många pseudonymer använde han när han publicerade sina alster i olika tidningar, tidskrifter och hembygdsböcker, bl.a. Eugén Stubbe, Finn Gudmundsson och Don Aldane.

Under de flesta åren lär Axel ha levt med usel ekonomi. Radio hörde han första gången när han fick folkpension. Skrivmaskin ägde han först vid 70-års ålder och den fick han som gåva av goda vänner.

Axel de la Nietze var en mycket stor berättare och med sitt äventyrliga liv hade han en uppsjö av berättelser i sitt bagage. En del av berättelserna publiceras också, bl.a. i tidskriften "Skånsk Samling".

1949 spelas 3 radioprogram in med Axel, som följs upp av ytterligare 2 program året därpå.

Axel de la Nietze dog 1956 vid 78 års ålder på Mansdala sjukhem utanför Kristianstad, efter en längre tids sjukdom. Han ligger begravd på Jämshögs kyrkogård.

Fula Måns – en skogarnas son

Måns Andersson, också kallad Fula-Måns eftersom han fångade fåglar (fular) och sålde dessa vidare till bl.a. Zoologiska trädgårdar, föddes 1855 i Kviinge socken (numera Hanaskog).

Han var enligt vittnesutsago en urtyp av göing. En äventyrsman av stora mått. Från sitt "vinterkvarter" i Immeln styrde han sina färder ut i världen.

Som ung man fångade han björn, varg och lo uppe i Norrland och räv, mård och hermelin hemma i Göinge. Allt efterhand så blev det mest fåglar, både i göingeskogarna men också långt uppåt landet. Han var känd för sitt "humana" sätt att fånga djuren. Räv saxar och andra

fällor som skadade djuren avskydde han. Ett vittnes mål berättar att han brukade mata änderna så att de blev tama, för att efter att de fött upp sina ällingar fånga in dem och sälja dem vidare.

Han sålde de infångade fåglarna till djurparker, framförallt i Europa men också till USA och Ryssland. Genom detta försörjde han sig. Affärerna gjorde att han kom att resa både till Moskva, St Petersburg, Berlin, Hamburg, London och Paris. Frankrike blev han tydligen väldigt förtjust i och återvände flera gånger.

Hans ägde under sitt liv en hel del fastigheter. Det gick upp och ner med intäkterna. När han var som rikast kunde han köpa gårdar och hus. Redan 1877 hade han råd att köpa en stor mantalsgård på 140 tunnland i Simontorp, Glimåkra. Den brann ner 1904 och byggdes inte upp igen. Därefter köpte han ett hemman i Dönaberga. 1915 byggde han ett hus i Immeln, som idag bebos av familjen Josterud. Mot slutet av sitt liv bodde han i en koja nere vid sjön intill båthamnen. Den byggde han av gamla brädor och värmden upp den med en plåtkamin vars rör stack ut genom väggen. Om vintern blev vattnet i kojan frusit och det kunde ligga snö på Måns täcke. Myndigheterna fick med våld tvinga honom till ålderdomshemmet. Så ofta han kunde rymde han från hemmet och till kojan. Sista gången var han mycket sjuk och blev sängliggandes i hög feber och lunginflammation. Han fick stanna kvar där sina sista dagar och sköttes av församlingsköterskan och hjälpsamma grannar. Han dog i "sin frihet" i kojan 1938.

Under stora delar av sitt liv var han i tvistemål med antingen myndigheter eller personer. Han hade en tydlig förkärlek att processa. Det var, ska sägas, ganska vanligt på denna tid. Men för Måns blev det aldrig någon framgång. Tvärtom kan man säga att det underminerade hans ekonomi. Det gjorde också att hans äktenskap sprack. Under elva årstid processade han om kvarnfallet i Simontorpsån. Hans hustru lämnade honom efter att ha tröttnat på allt bråk. Då gick han till prästen i Hjäsås och begärde ett intyg på att hustrun skulle flytta tillbaka.

Övriga personligheter som vi har tänkt nämna och berätta kort om är:

"Täppes-Bengt", "Nais-Inga", Julius "Julla" Nilsson, Hanna Nilsson, "Garde-Tilja", "Plåt-Axel", "Målare-Bengt", "Olle-Mas", Viktor Nilsson, Hjalmar Nilsson, "Smed-Ragnar", Amanda Kjellström, Gunnar Månsson